

УДК 349.4

Юридичні науки

Степанова Анна Анатоліївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Степанова Анна Анатольевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Stepanova Anna

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Курман Тетяна Вікторівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри земельного та аграрного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Курман Татьяна Викторовна

кандидат юридических наук, доцент кафедры земельного и аграрного права

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Kurman Tetyana

Candidate of Legal Sciences,

Associate Professor of the Department of Land and Agricultural Law

Yaroslav Mudryi National Law University

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

ПРАВОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ

БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

LEGAL PROBLEMS OF FOOD SECURITY OF UKRAINE

Анотація. Досліджено поняття продовольчої безпеки та принципи, що відображають її сутність, визначено проблемні питання у сфері продовольчої безпеки та заходи вдосконалення даної сфери.

Ключові слова: *продовольча безпека, принципи забезпечення продовольчої безпеки, проблеми продовольчої безпеки.*

Анотація. *Исследовано поняття продовольственої безпеки и принципи, отражающие ее суцність, определены проблемные вопросы в сфере продовольственої безпеки и меры совершенствования данной сферы.*

Ключевые слова: *продовольственої безпека, принципи обеспечения продовольственої безпеки, проблемы продовольственої безпеки.*

Summary. *The concept of food safety and principles reflecting its essence, problems of food safety and measures for improvement of this sphere have been investigated.*

Key words: *food security, principles of food security, problems of food security.*

Постановка проблеми. Одним із провідних завдань будь-якої держави є забезпечення національної безпеки суспільства, складовою якої є продовольча безпека, що передбачає постачання населення якісною продукцією, яка існує у необхідній кількості та асортименті. Що стосується України, то проблема створення продовольчої безпеки існує досить тривалий час. Беручи до уваги те, що продукти необхідні нам щодня, вони забезпечують життєдіяльність організму, впливають безпосередньо на стан здоров'я та тривалість життя, це питання є досить важливим. Враховуючи вищесказане, виникає необхідність проаналізувати існуючі правові проблеми продовольчої безпеки та шляхи їх подолання.

Актуальність дослідження підтверджується тим, що надійне забезпечення країни продовольством має стратегічне значення, оскільки від цього залежать її не лише продовольча, але й національна безпека

Стан дослідження. Аналіз питання продовольчої безпеки здійснюється багатьма вітчизняними вченими. Значною науковою вагомістю вирізняються численні теоретичні дослідження і узагальнення як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема праці А.І. Алтухова, В.Я. Амбросова, Ю.Д. Білика, В.І. Бойка, П.П. Борщевського, В.І. Власова, В.П. Галушка, А.В. Гордєєва, Д.П. Доманчука, З.І. Ільїної, наукового доробку вчених, які досліджували проблеми національної безпеки, – І.Я. Богданова, В.М. Гейця, Б.В. Губського, М.М. Єрмо-ленка, Я.А. Жаліла, В.І. Мунтіяна, Г. Пастернака-Таранушенка, С.І. Пирожкова, В. Сенчагова, В.Т. Шлемка та інших вчених-економістів, праці яких стали міцною основою для подальшого дослідження питань продовольчої безпеки.

Мета статті. Метою даного дослідження є правовий аналіз проблем продовольчої безпеки в Україні.

Виклад основних положень. Перш за все, варто зазначити, що визначити поняття продовольчої безпеки однозначно досить важко, адже в науці аграрного права немає єдиної думки з цього приводу. Не зважаючи на це, в існуючих визначеннях можливо простежити і спільні принципові положення.

Так, слушним вбачається визначення продовольчої безпеки, яке дали В.І. Курило й О.І. Гойчук, – це гарантована здатність держави на принципах самозабезпечення основними харчовими продуктами за їх економічної і фізичної доступності незалежно від впливу зовнішніх і внутрішніх чинників задовольняти потреби населення в особі кожного громадянина продуктами харчування в необхідному обсязі, асортименті та якості на рівні, що забезпечує його здоров'я та інтелектуальний розвиток [4, с. 14-15].

Слід зазначити, що на законодавчому рівні відсутній спеціальний нормативно-правовий акт, який би містив поняття та основні засади продовольчої безпеки. В свою чергу ЗУ « Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004 № 1877-IV визначає

продовольчу безпеку як захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності [1].

З наведених тлумачень дефініції продовольчої безпеки можна вивести принципи, які відображають її сутність. Першим принципом є те, що забезпечення продовольчої безпеки покладається на державу в особі її органів, які безпосередньо несуть відповідальність перед населенням за забезпечення його продовольством. Робиться це з метою централізованого регулювання якості та безпечності продуктів. Систему органів регулювання продовольчої безпеки відповідно до ЗУ «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» від 23.12.1997 № 771/97-ВР складають Кабінет Міністрів України, Міністерство аграрної політики України, Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, яка є спеціалізованим органом [2]. Проте такого контролю може бути недостатньо для забезпечення гідного рівня продовольчої безпеки. Досвід країн з розвинутою економікою свідчить, що вони майже «вилучають» аграрний сектор з ринкової економіки, застосовуючи державні важелі регулювання розвитку сільського господарства (надання державних гарантій, підтримка твердих цін, здійснення безпосередніх виплат тощо). Нині частка державних субсидій у сільському господарстві становить: у США – 30%, Канаді – 45%, країнах ЄС – 49%, Швеції – 59%, Японії – 66%, Фінляндії – 71%, Норвегії – 77%, Швейцарії – 80% [8].

Другим принципом є самозабезпеченість - тобто здатність, насамперед, аграрного сектору нашої держави, а також суміжних галузей економіки забезпечити виробництво необхідної кількості продуктів харчування та продовольства рослинного і тваринного походження встановленого нормативними документами (зокрема, ДСТУ) рівня якості та

безпеки. Критерієм продовольчої самозабезпеченості і незалежності країни у світовій практиці визнається рівень задоволення потреб в продовольстві за рахунок власного виробництва не менше 80% і не більше 30% за рахунок імпорту. Таким чином, 75–80% споживання основних видів продовольства припадає на вітчизняну продукцію. Як свідчить світовий досвід, дотримання зазначених пропорцій є передумовою забезпечення продовольчої безпеки країни, повного задоволення потреб населення в продуктах харчування у відповідності до науково обґрунтованих фізіологічних норм їх споживання [9, с. 44].

Третім принципом, який безпосередньо пов'язаний з самозабезпеченістю, можемо виділити доступність продуктів харчування, який виявляється у трьох формах: фізична, економічна та соціальна [7, с. 88]. Фізична доступність передбачає просту наявність на споживчому ринку життєво необхідних продуктів, тобто це фактичне перебування продуктів в магазинах, які ми можемо придбати. Економічна доступність включає фінансову можливість їх отримати, тобто ціна повинна виходити з мінімального прожиткового мінімуму, щоб кожна людина мала здатність забезпечити себе хоча б найпростішими продуктами харчування. І нарешті соціальна, яка поєднує в собі фінансову та економічну доступність і являє собою мінімальну диференціацію у споживанні головних груп продуктів серед різних верств населення [9].

Наступним принципом забезпечення продовольчої безпеки є достатність, тобто вітчизняний ринок продовольства забезпечений достатньою кількістю сільськогосподарської продукції і не знаходиться в залежності від імпорту [5, с. 87].

Якість продуктів харчування для здоров'я громадян є найскладнішим для реалізації в сучасних умовах принципом продовольчої безпеки, адже вимагає особливої уваги з боку держави не лише до повноцінного забезпечення функціонування агропромислового комплексу та створення

умов для необхідного імпорту, а й до контролю якості та нешкідливості харчової продукції, незалежно від її походження [7, с. 88]. У випадку навіть якщо всі попередні принципи будуть виконуватися, продукції буде достатньо, вона буде доступною, але не якісною та небезпечною, об'єктивно втрачається сенс продовольчої безпеки, адже всі продукти можна вважати неїстівними.

Також необхідно зауважити, що, незважаючи на зростання уваги до проблем продовольчого забезпечення, у вітчизняній літературі досі не вироблено єдиного методичного підходу до кількісної і якісної оцінки продовольчої безпеки країни [6, с. 23]. Існує лише Методика визначення основних індикаторів продовольчої безпеки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 05.12.2007 р. Вона передбачає оцінювання рівня продовольчої безпеки за сімома індикаторами, а саме: добова енергетична цінність раціону харчування людини; забезпечення раціону людини основними видами продуктів; достатність запасів зерна у державних ресурсах; економічна доступність продуктів харчування; диференціація вартості харчування за соціальними групами; ємність внутрішнього ринку окремих харчових продуктів; продовольча незалежність країни за окремими продуктами харчування [3]. Варто зазначити, перелік цих індикаторів не можна вважати вичерпним. Наприклад, можна ввести такий індикатор як продовольчий потенціал, який відображав би прогнози та здатність продовольчого ринку в майбутньому забезпечити населення України необхідною продукцією.

Висновки. Отже, підводячи підсумок та проаналізувавши вищезазначене, необхідно зауважити, що питання продовольчої безпеки потребує більш активної участі держави. Окрім того, показники ефективності продовольчої безпеки є зниженими; існують проблеми в якості продукції; практика показує, що рівень доходів громадян не відповідає тим цінам, які існують на споживчому ринку; існує різниця між

верствами населення у можливості забезпечити себе базовими продуктами харчування; наявність значного відсотку імпортової продукції, якість якої є значно вищою за національну [9]. Усі ці недоліки походять, насамперед, від недосконалого правового регулювання та через відсутність єдиної нормативно-правової бази, а також від неповноти контролю, який здійснюють органи державної влади. Попри це, проблема продовольчої безпеки повинна вирішуватися не лише на державному, але й на регіональному рівні.

Таким чином, виникає необхідність вжити таких заходів, які б дали змогу удосконалити та поставити на шлях розвитку продовольчу безпеку України:

1) розробити системний нормативно-правовий акт, який би містив визначення, загальні засади здійснення, індикатори якості, органи реалізації та контролю продовольчої безпеки, їх повноваження, наприклад ЗУ «Про продовольчу безпеку»;

2) вдосконалити систему органів контролю за якістю та безпечністю харчових продуктів, створити спеціалізовані органи контролю за певними видами харчової продукції;

3) підвищити купівельну спроможність населення шляхом врівноваження цін та доходів громадян;

4) підтримувати національного виробника;

5) підвищити стратегічні запаси виробництва тощо.

Звісно цей перелік можна розширювати, але для зрушення державної політики в сфері забезпечення продовольчої безпеки цих заходів достатньо, вони допоможуть подолати основні недоліки.

Література

1. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» // Відомості Верховної Ради України – 2004. – № 49. – С. 527.
2. Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» // Відомості Верховної Ради України – 1997. – № 771/97.
3. Постанова Кабінету Міністрів від 05.12.2007 р. № 1379 "Деякі питання продовольчої безпеки" [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>
4. Актуальні проблеми правового забезпечення продовольчої безпеки України : монографія / О. М. Батигіна, В. М. Жушман, В. М. Корнієнко [та ін.]; за ред.: В. Ю. Уркевича, М. В. Шульги; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". – Х. : ФОП Шевченко С. О., 2013. – 326 с.
5. Богданець М.А. Проблеми продовольчої безпеки України // Студентський вісник НУВГП. – 2014. – №1. – С. 86-89.
6. Дудар В. Продовольча безпека України та складові її забезпечення у контексті економічної безпеки держави / В. Дудар // Вісник Тернопільського національного економічного університету. - 2016. - Вип. 2. - С. 20-32. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vtneu_2016_2_4.
7. Пабат О.В. Продовольча безпека як складова економічної безпеки держави // Журнал Економіка АПК. – 2010. – №12. – С. 86-90.
8. Хорунжий М. И. Аграрна політика: навч. посіб. / М. Й. Хорунжий. – К. : КНЕУ. – 1998. – 240 с.
9. Продовольчий комплекс України: стан і перспективи розвитку/ Л.В. Дейнеко, А.О. Коваленко, П.І. Коренюк, Е.І. Шелудько; За ред. чл.-кор. НАН України Б.М. Данилишина. – 44-55 с.